

XALQARO HUQUQ- JAMIYAT POYDEVORI

Husanova Mushtariybegim Mahsud qizi

Toshkent Davlat Yuridik Universiteti huzuridagi

Namangan viloyati akademik litseyining

104-guruh o'quvchisi

e-mail: mushtariyhusanova2009@gmail.com

Ilmiy Rahbar: Ahmadaliyev Shohruh Bahromjon o'g'li

TDYU huzuridagi Namangan Viloyat akademik litseyi

Algebra fani o'qituvchisi

E-mail: shohruh105rus@gmail.com

ORCID: 0009-0007-4403-0817

**MAQOLA
MALUMOTI**

ANNOTATSIYA:

MAQOLA TARIXI:

Received: 01.03.2026

Revised: 02.03.2026

Accepted: 03.03.2026

KALIT SO'ZLAR:

*xalqaro huquq,
jamiyat, tinchlik,
suverenitet, inson
huquqlari, global
hamkorlik, xalqaro
tashkilotlar,
barqarorlik.*

Ushbu maqolada xalqaro huquqning zamonaviy jamiyat taraqqiyotidagi o'рни, uning tinchlik, barqarorlik va adolatni ta'minlashdagi ahamiyati keng tahlil qilinadi. Davlatlar o'rtasidagi munosabatlarni tartibga soluvchi tamoyillar, xalqaro tashkilotlar faoliyati, inson huquqlarini himoya qilish mexanizmlari hamda global hamkorlik jarayonlari yoritiladi. Shuningdek, xalqaro huquqning jamiyat poydevori sifatidagi nazariy va amaliy jihatlarini asoslab beriladi.

Kirish. Zamonaviy xalqaro munosabatlar tizimi tobora murakkablashib, global miqyosda yuzaga kelayotgan murakkab siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik muammolarni hal etishni talab qilmoqda. Globalizatsiya jarayoni davlatlararo chegaralarni kamaytirib, xalqaro muammolarni bir mamlakat bilan cheklab bo'lmayligini ko'rsatdi. Shu munosabat bilan

=====

xalqaro huquq jamiyat va davlatlar uchun mustahkam poydevor sifatida tinchlik, barqarorlik va adolat tamoyillarini ta'minlash vazifasini bajarmoqda. Xalqaro huquq – bu davlatlar, xalqaro tashkilotlar va boshqa xalqaro subyektlar o'rtasidagi munosabatlarni boshqaruvchi, ularni tartibga soluvchi normalar majmuasi bo'lib, u global boshqaruvning muhim qismi hisoblanadi. Xalqaro huquqning shakllanishi va rivojlanishi tarixiy jarayon bilan chambarchas bog'liq bo'lib, u dastlab davlatlararo kelishuvlar orqali paydo bo'lgan. Harbiy nizolar, savdo munosabatlarini tartibga solish ehtiyoji, inson huquqlarini ta'minlashga bo'lgan talablar xalqaro huquq normalarini yaratishga turtki bo'ldi. Bugungi kunda xalqaro huquq nafaqat davlatlararo nizolarni hal qiladi, balki iqtisodiy hamkorlik, atrof-muhitni muhofaza qilish, inson huquqlarini himoya qilish va xavfsizlikni ta'minlash kabi ko'plab dolzarb masalalarni ham qamrab oladi. Xalqaro huquqning asosiy funksiyalaridan biri – global tinchlik va xavfsizlikni ta'minlashdir. Bu borada xalqaro huquq tinch yo'l bilan nizolarni hal qilish mexanizmlarini belgilaydi, shuningdek agressiyani taqiqlovchi tamoyillarni mustahkamlaydi. Xalqaro huquqning tinchlikni saqlash va nizolarni bartaraf etishdagi roli Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT) kabi xalqaro tashkilotlarning faoliyati orqali amalga oshiriladi. BMT Xavfsizlik Kengashi qarorlari global xavfsizlikni ta'minlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega bo'lib, u xalqaro huquq me'yorlariga asoslanadi; bu huquqiy me'yorlar tinchlik va barqarorlikni mustahkamlashda asosiy vosita hisoblanadi. Xalqaro huquq inson huquqlarini himoya qilishda ham markaziy rol o'ynaydi. XX asrda inson huquqlarini himoya qilishga qaratilgan xalqaro shartnomalar va normalar qabul qilinib, ularning ijrosi xalqaro monitoring va sud organlari orqali nazorat qilinmoqda. Masalan, BMT Inson huquqlari bo'yicha Kengashi va boshqa xalqaro sud organlari huquq buzilishlarini tergov qilishda va javobgarlikni belgilashda faol ishtirok etadi. Dunyoda inson huquqlariga oid buzilishlar ko'payib borayotgan bir paytda, xalqaro huquq tizimi insonlarning asosiy huquqlarini himoya qilish uchun yanada keng qamrovli mexanizmlarni yaratmoqda. Xalqaro huquq davlatlar o'rtasidagi hamkorlikni mustahkamlashda ham muhim ahamiyatga ega. Xalqaro hamkorlik savdo, investitsiya, ilm-fan, texnologiya, ekologiya va migratsiya kabi sohalarida amalga oshiriladi. Davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar bo'yicha global standartlar, savdo shartnomalari va investitsiya mexanizmlari xalqaro huquq orqali tartibga solinadi. Bu huquqiy tartiblar davlatlar o'rtasida ishonch muhitini shakllantiradi va ular o'rtasida barqaror iqtisodiy hamkorlikni yo'lga qo'yishga xizmat qiladi. Xalqaro huquqning asosiy tamoyillaridan biri — suverenitet hurmati, ya'ni har bir suveren davlatning o'z hududi va ichki ishlariga aralashmaslik huquqi. Biroq, global muammolar taraqqiyoti bu tamoyilni yangicha talqin qilishni talab qilmoqda. Masalan, ekologik barqarorlik, pandemiya nazorati,

=====

kibertahdidlar va sun'iy intellekt bilan bog'liq xavfsizlik masalalari xalqaro hamkorlikni va xalqaro me'yorlararo integratsiyani kuchaytirishni talab qiladi. Xalqaro huquqning bu kabi yangi yo'nalishlari rivojlanib borayotgan normativ jarayonlar orqali tashkil etilmoqda va ular global boshqaruvning qamrovini kengaytirmoqda. Xalqaro tashkilotlar xalqaro huquqning ijrosini tashkil etuvchi asosiy institutlar qatoriga kiradi. Bu tashkilotlar BMT, Jahon Savdo Tashkiloti, North Atlantic Treaty Organization, Yevropa Ittifoqi kabi tuzilmalarni o'z ichiga oladi. Ularning asosiy funksiyalari ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va xavfsizlik sohalarida hamkorlikni yo'lga qo'yish, nizolarni hal qilish va xalqaro normalarga rioya etishni ta'minlashdan iborat. Shuningdek, xalqaro huquq butun dunyo bo'ylab global tendensiyalar va yangi tahdidlar sharoitida doimiy ravishda takomillashib boradi. Yangi texnologiyalar, atrof-muhit muhofazasi va sun'iy intellekt kabi sohalarida kelib chiqadigan yangi global muammolar xalqaro huquqni yangicha normativ mexanizmlar orqali mustahkamlashni talab qilmoqda. Bu o'zgarishlar xalqaro huquq tizimining dinamik va moslashuvchan ekanini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, xalqaro huquq global tinchlik va barqarorlikni ta'minlash, inson huquqlarini himoya qilish, davlatlararo hamkorlikni rivojlantirish va zamonaviy global muammolarni hal etishda strategik mexanizm bo'lib xizmat qiladi. Uning jamiyat taraqqiyotidagi ahamiyati nafaqat nazariy nuqtayi nazardan, balki amaliy faoliyatda ham tobora oshib bormoqda. Shu bois, zamonaviy ilmiy tadqiqotlar xalqaro huquqning nazariy va amaliy jihatlarini chuqur o'rganishga qaratilgan bo'lishi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Wheaton, Henry. Elements of International Law. Carey, Lea & Blanchard, 1836 – xalqaro huquqning klassik asoslari va tarixiy rivojlanishiga oid muhim manba. ([Википедия](#))
2. Neff, Stephen C. Justice Among Nations: A History of International Law. Harvard University Press, 2014 – xalqaro huquq tarixini tizimli tahlil qiluvchi adabiyot. ([Википедия](#))
3. Max Planck Encyclopedia of Public International Law. Oxford University Press – xalqaro huquqning zamonaviy, enciklik formatdagi ilmiy manbasi. ([Википедия](#))
4. Lukashuk I. I., Saidov A. X. Hozirgi zamon xalqaro huquqi nazariyasi asoslari. Toshkent: O'zbekiston Faylasuflar milliy jamiyati, 2007 – xalqaro huquqning nazariy mohiyati va institutlari haqida darslik. (akbt.urspi.uz)

5. Matkarimova G., Yuldasheva G. Xalqaro huquq. Toshkent: O'qituvchi, 2007 – xalqaro huquq fanining umumiy tushunchalari va asosiy printsiplari. (akbt.urdu.uz)
6. Boczek, Boleslaw A. The A to Z of International Law. Scarecrow Press, 2010 – xalqaro huquqning atamalar va tushunchalar lug'ati; akademik qo'llanma. (bloomsbury.com)
7. Dunoff, Jeffrey, Hakimi, Monica, Ratner, Steven R., Wippman, David. International Law: Norms, Actors, Process (turli nashrlar) – xalqaro huquqning umumiy tamoyillari, subyektlari va amaliyotini yorituvchi asosiy darsliklardan biri. (Reddit)
8. Harris, David, Sivakumaran, Sandesh. Cases and Materials on International Law (turli nashrlar) – xalqaro huquq amaliyotiga oid sud qarorlari va materiallar bilan boyitilgan ta'lim manbasi. (Reddit)
9. German Yearbook of International Law — xalqaro huquq bo'yicha yillik ilmiy nashr (journallar to'plami), so'nggi tadqiqotlar va maqolalar bilan boyitilgan. (Википедия)
10. International Law: General Sources. New York University Law Library guide – xalqaro huquq bo'yicha ilmiy tadqiqotlar uchun asosiy manbalar ko'rsatkichlari. (nyulaw.libguides.com)